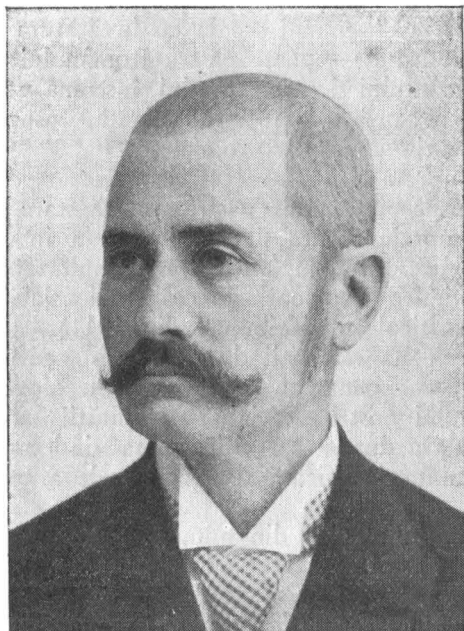

Emanuil Ungurianu omul școalei și pedagogul social

E. UNGURIANU în vârsta bărbăției

O îndrumare de proporții neobișnuite, a luat ființă prin anii '70, în acest unghiu avansat al românismului din fosta monarhie Austro-Ungară și ea s'a menținut cu o forță instinctivă și cu o pătrundere tot mai adâncă a realității noastre naționale, până-nceasul desrobirii. În conținutul acțiunii de regenerare, în senzul pondoroaselor prefaceri istorice, ea a însemnat în prima decadă a înfrățirii noastre integrale, o glorioasă înmănușiere a năzuințelor trecutului eroic și a rezultatelor lui de fapte, cari înalță și rămân.

Sorginta acestei viguroase îndrumări, sortită să sintetizeze în cea mai firească manifestare a sufletului autohton, forța creatoare a specificului nostru național din Banat, a fost avocatul **Emanuil Ungurianu** din Timișoara. El a imprumutat îndrumării un valoros conținut, a inviorat prin idealismul său de profundă inspirație națională și altruistă, sufletul poporului ahtiat după lumină și libertate deplină și a solidarizat voința colectivă a pământului restrâns, cu realismul înfăptuirilor necesare, într'un larg cadru de demnitate constructivă, a spiritualității bănățene.

În această operă de o excepțională frumusețe și consistență morală, îmbrățișând problema existenței noastre naționale, în aspectele ei unice, în semnificația lor de dârză apărare și de spo-

rire a moștenirii din strămoși, Emanuil Ungurianu s'a impus ca o impecabilă virtute de luptător, ca un mare caracter. O voință constantă și consecventă în moralitate, iar ca acțiune pozitivă o îndărătnicie metodică a izbânzilor sigure și reconfortante.

Prin această însușire capitală, de încoronare a personalității lui dirigitoare, în complexitatea circumstanțelor epocii pe care el a stăpânit-o, *Emanuil Ungurianu* a aparținut școalei neamului său, în originea nedescămințită a sufletului țintuit de durerea pământului, care l-a născut.

„Al cui este pământul a celuiia este țara“ enunța el cu autoritatea unui apostol cuvântător peste multe generații, iar cum „sărăcia și prostia locuiesc împreună“, numai școala cu învățătura ei — adăuga dânsul cu mult îndemn — poate păstra Românului averea moștenită“. Glasul pământului și ascultarea lui, însemna pentru naționalistul Ungurianu o cauză dreaptă, câștigată, asupra căreia atrăgea neostenit, atenția conștiinței românești.

El vorbia și scria de supremația culturii streine, care ne înconjură în tot timpul și care ne puneă „într'o strămtorată stare de apărare“. Această cultură împrejmuitoare și superioară, „prin logica faptelor, înaintează și cucerește, ocupând tot mai mult teren. până ce în cele din urmă, nimicește, omoară pe cea mai slabă“. (Descentralizarea culturală, articol în „Tribuna“ din 1911).

Din acest motiv și cu icoana realității dureroase în suflet, Ungurianu era pretutindeni, nu pentru a se impune în forma stridentă a convenționalismului nostru social, a vanității fără corespondent în lumea morală a durerii care își aștepta vindecarea irezistibilă, ci pentru obișnuința justificată de a crea, de a promova binele neamului său.

El a creat o obișnuință psihologică din munca sistematică și intenționată. din sinceritatea neinfluențată de nimic, a sacrificiului destinat mulțimii.

Toate „scrierile“ lui din lucrarea „*Idei și păreri*“, apărută în 1913, trăesc prin sinceritatea intențiilor lor hotărâte de a produce un bine pentru ai săi, prin neprefăcătoria lor animată de un singur scop și regulată de o singură îndatorire istorică primordială: a înfăptuirii operei de înălțare națională, prin toate mijloacele de conștiință și de sentiment înalt.

În personalitatea lui de un optimism neincalcat de vicisitudinile vremii oprimitoare, era topită o întreagă realitate națională cu specificul ei etnic, cu energia de reacțiune a spiritului îngrădit în libertatea dezvoltării lui firești, cu bogăția mijloacelor de realizare, etc.; o formațiune istorică a Banatului însoțită de realismul virtuților lui creatoare.

*

Agent puternic al deștelenirilor noastre naționale, Emanuil Ungurianu, în toate cuvântările lui de îndemn pentru cultura și viața politică a Românilor de aici și de pretutindeni, ca un „e-

flux“ al voinței lui în permanentă agitație de creare, pornea dela „școala poporului, din care isvoresc și se respândesc cele mai puternice și mai constante raze de cultură și lumină pentru poporul de rând“.

Această școală el o dorea, în ordinea firească a progresului, să o știe la înălțimea misiunii ei „cu învățători, cari să corăspundă în posturile lor“. Șvabii din Banat, „călcând în urma Nemților din Germania, de unde au venit, își zidesc școli mari și frumoase — observa Ungurianu cu spirit intemeiat în toate amănunțele — le provăd cu toate recvizitele trebuincioase, caută învățători buni și îi plătesc bine, nu se feresc de cheltueli pentru susținerea școlaeli, fie acelea cât de mari și grijesc ca copiii lor să umble regulat la școală; în satele lor s'ar privi de cea mai mare rușine, dacă în vr'o casă, părinții nu ar mâna copiii la școală; această disciplină în satele nemțești e așa de mare, încât nu cred, că ar exista în oricare sat nemțesc vr'o familie, ai cărei copii — băieți și fete — să nu umble regulat la școală până la 12 și până la 14 ani“. (Discurs, în adunarea generală a asociației „Astra“, ținută în Buziaș la 12/V 1901). „Iar mintea trează și bunăstarea materială a acestor nemți, vine numai dela școlile lor populare“. (Idem).

Ungurianu stăruia pas cu pas, să facă înțelese aceste adevăruri vitale și de poporul său; să-l convingă de trebuința imperioasă a culturii, ca cerință fundamentală de progres.

Românii, înconjurați de șvabii luminați, stăpâni pe o cultură cu tradiție solidă în Apusul de unde au descins în Banat, nu pot întârzia prea mult în mentalitatea suverană a înaintașilor, în conservatismul unei concepții de viață, reduse simțitor în inițiative de desrobire organică, ca organizare culturală și economică-financiară.

Poporul român subjugat, trebuie să asculte de necesitățile naționale poruncitoare în timpul, în care ele se impun. Aceste necesități sunt înțelese întâi, de cei aleși ai neamului. Ungurianu cu raționamentul său pururea activ, cu inima sa sensibilă ca o harfă eoliană, se trudia neconținut, să facă accesibil priceperii mulțimii, procesul de înălțare a spiritului național, necesitatea culturalizării raporturilor lui de viață, în angrenajul social și politic, al pământului bănățean. Iar ca să fie înțeles și urmat de aceia, cărora le-a dedicat sacrificiul întregii sale vieți, el în locul jongleriilor speculative, punea exprimarea cea mai intuitivă a planurilor sale de refacere și de profundă educație.

Reprezentând un principiu, o directivă și un program, Ungurianu și-a asociat cu mult tact, în vederea înfăptuirilor necesare, forța educativă a școlaeli „populare“. În rostul cultural și național al școlaeli „confesionale“ din timpul său, el simțea instituit, un rol mare, de luminare a minții poporului stăpânit de prea multe defecte sociale, de inițiere a bunăstării lui materiale și de conservare a individualității lui etnice. „Lumea civilizată e pe deplin

convinsă despre marea însemnătate a școlii populare în viața unui popor“ — accentua cu tot mai învederată stăruință, înfăptuitorul unui întreg program de deșteptare națională în Banat — „iar pentru noi, școala populară numai până atunci va fi adevăratul izvor al culturii și al deșteptării poporului nostru, până când va rămânea confesională și va sta sub scutul și conducerea organismului nostru bisericesc“.

Dacă alți factori vor ajunge să dispună de organizarea și conducerea ei, pierzându-și caracterul confesional, limba noastră românească și deșteptarea neamului nostru, vor suferi o înfrângere de nereparat.

Deodată cu introducerea bilniquismului didactic în școlile minorităților etnice din fosta Ungarie și cu punerea în aplicare a legii de salarizare din 1907, școala noastră confesională fiind grav atinsă în existența ei materială și națională, E. Ungurianu s'a sesizat cel dintâi de amenințarea streină și de prigoana ei cu consecințe incalculabile, pentru viața națională a Românilor subjugați.

Cu data de 26 Martie 1907, E. Ungurianu referindu-se la un conluz din 1906 al congresului național bisericesc, scrie Venerabilului Consistor din Arad:

„Școlile noastre populare în privința existenței materiale, mai au un respiriu de 3 ani; în acest timp, adecă încă în decursul anului 1907, ar trebui Ven. Consistoriu să îndrumeze pe inspectorii școlari, adecă pe protopopi, ca în fiecare comună să meargă la fața locului și pe lângă expunerea pericolului în care se află școlile românești, să capaciteze în sinoadele parohiale pe credincioșii bisericii noastre, ca să stabilească respective să urce salariile învățătorilor confesionali. Iar comunele bisericești sărace, cari nu se vor putea supune la sarcina salariului urcat, acestea vor trebui ajutate materialmente și mai bine ar fi, să le putem noi ajutama, decât ministerul de instrucțiune publică“.

Subvenția de stat însemna o posibilitate mai mult pentru acțiunea de desnaționalizare susținută în această epocă, cu o excepțională autoritate și plan riguros definit, până în cele mai obscure anăunnte, de politica școlară a regimului, iar Ungurianu nu se putea împăca cu gândul, ca subvenționarea să fie acceptată de Români.

„Eu cuget — continuă adresa — că Consistorul plenar ar trebui să esmită sub presidenția și conducerea Prea-Sfântiei Sale Domnului Episcop, o comisiune sau anchetă, carea să consulteze că pe ce cale și din cari izvoare s'ar putea crea un fond diecezan, pentru ajutorarea școlilor sărace, aceasta comisiune atunci ar avea să vină cu propunere cătră Consistorul plenar“.

Atât însă, nu era deajuns pentru a liniști îngrijorarea națională a luptătorului Ungurianu și a încheia rostul stăruințelor lui viguroase. În planul de acțiune pe care-l comunica Ven. Consistor cu observarea, că el „trebuie pus cu grabă în lucrare,

ca să nu se întârzie cum au întârziat antecesorii“, Ungurianu cerea „ca un factor de mare însemnătate în acest obiect, a ținea (dânsul) convocarea unei conferințe în sala seminarului (institu-
tul pedagogic-teologic din Arad) a tuturor oamenilor inteligenți cu avere din întreaga dieceză și adevă a oamenilor inteligenți și cu avere din acel motiv, pentru că aceștia înțeleg pericolul cel mare ce amenință cultura noastră națională și pentru că, ca oameni cu avere ar putea și contribui cu sumă însemnată, la crearea fon-
dului“.

Sinodul eparhial din 1907 se ocupă cu „afacerea“ și crede „că prin escrierea unei colecte în dieceză se poate crea un fond cultural diecezan, cu menirea de a ajutama școalele sărace“. Avându-se în vedere însă „stările economice și greutatele financiare“ din acest an, nu se înfăptuește nimic, iar sinodul eparhial din 1908 „solicită executarea concluzului său“ din anul trecut „după-ce și alt-cum, pe calea sinodului eparhial se va veni la congresul național bisericesc din 1909 cu propunere concretă, în privința primirii ori neprimirii ajutorului de stat“. (Circulara Episcopului I. I. Papp, din 10/23 Iunie 1908.)

Ungurianu, care nu cunoștea tergiversări și întârzieri în materie de educație națională și pentru a soluționa cel dintâi problema grea a susținerii școlii confesionale din mijloace proprii, convoacă pe ziua de 15 Septemvrie 1907 în „conferință prealabilă“ o parte din membri comunei bisericești gr. or. române din Timișoara, orașul intern și fabrică“. În această conferință el determină următoarea hotărâre: „Pentru asigurarea materială a școlilor, se va crea un fond și ca izvor de venit, se introduce darea de cult în amândouă parohii, cu următoarele clase și adevă:

a) clasa I. cu contribuire anuală de 40 coroane,
b) clasa II. „ „ „ „ 28 coroane,
c) clasa III. „ „ „ „ 20 coroane,
d) clasa IV. „ „ „ „ 12 coroane,
e) clasa V. „ „ „ „ 8 coroane,
f) clasa VI. „ „ „ „ 4 coroane,
g) clasa VII. „ „ „ „ 2 coroane

Clasarea contribuabililor este încredințată unei comisii de 9 membri, aleasă de sinodul parohial. Sunt scutiți de acest impozit benevol, parohienii săraci și neputincioși.

Tot în această conferință se decide și clădirea unei școli noi, în cartierul fabrică.

La 17 Iulie 1908, după ce participase „ca și deputat sinodal dar și ca fruntaș al bisericii ortodoxe“ la conferința consistoriului arădan prezidată de Episcopul I. I. Papp, în cauza susținerii școlilor confesionale, se adresează din nou „Ilustrului Domn Episcop“, trimitând și „formulare de apel pentru crearea fondului diecezan, împreună cu o dechierațiune, ce ar avea contribuenții să o

subscrie, „constatând și accentuând, că este „necondiționat de lipsă, ca să conlucre și femeile, căci și dela ele putem aștepta rezultat“.

Salvarea școlii confesionale cerea soluții și mai ample. Ungurianu mai comunică în adresa menționată, țintind realizarea scopului național atât de ponderos, încă o idee, în beneficiul salvator al cauzei: înființarea „unei bănci culturale diecezane“ cu sediul în Lipcva.

Consistorul diecezan socotește de binevenită propunerea, cu privire la concursul pe care l-ar putea da femeile române, la crearea fondului diecezan și adresează fără multă întârziere, în acest scop, un călduros apel „damelor române credincioase bisericii strămoșești, căci fără conlucrarea femeiei române la cultura poporului român, nu putem avea speranță să ajungem la un rezultat de însemnătate mai mare“.

Sub aceste auspicii și în aceste cadre mărețe de manifestare a sufletului național, începe lupta pentru apărarea școlii românești confesionale, rămânând memorabilă în viața de demnitate covârșitoare a epocii, pe care a stăpânit-o prin însuflețirea și îndrumarea sa, avocatul E. Ungurianu.

O hotărâre odată luată, pentru caracterul constructiv al lui Ungurianu, însemna o cutremurătoare poruncă de neîndoielnică înaintare în luptă și nici un element potrivnic, nu era capabil să-i influențeze în alt senz, acțiunea sufletului integru.

Încă în 1901, ca președinte al „Astrei“ din Timiș, Ungurianu prevede soarta apropiată a școlii noastre populare și în adunarea generală dela Buziaș, fixându-și acest unic și puternic centru de interes național, el impresionează adânc prin cuvântul său sincer românesc, cerând susținerea acestora de „voie bună, suportând spesele de cult, pentruca să se susțină caracterul confesional al școlii și prin caracterul lor confesional, să le susținem pentru noi și pentru deșteptarea neamului nostru, să învățăm în ele în limba noastră românească“. Cu un deceniu mai în urmă, o opinie quasi oficială, reține cu multă semnare pentru posteritate, următoarea precizare, atât de logic legată, de profetia mult sbuciumatului luptător Ungurianu: „Dela o școală populară ca cea dela 1907 încoaci, nu se poate aștepta regenerarea culturală a credincioșilor bisericii noastre, ci numai o artificială ținere pe loc, în calea civilizatorică, la care are și biserica cu poporul nostru un drept sfânt și inalienabil“. (Școala noastră populară și Darea culturală. — Dr. Gh. Ciuhandu).

Singuri învățătorii acestor școli, mucenicii nerăsplătiți de atâtea veacuri, au putut prin sufletele lor neprihănite, să atenueze prigoana intențiilor dușmane.

Ei singuri, supunându-se la doi stăpâni, au dat tot ce au putut da din energia vieții lor de fapte, împăcând porunca grea a

stăpânirii lumești, cu dezideratele sfinte ale simțirii românești. Și cauza dreaptă a legii din strămoși a ieșit și acum învingătoare.

Pe acești reprezentanți firești și mărturisitori de înaltă credință ai patrimoniului vieții noastre naționale, de sacrificiu și de progres, Ungurianu îi învrednicea de cea mai aleasă considerațiune și o bună parte din realitatea activă a nestânjenitului său sbucium de organizator, le-a rezervat-o lor, cu intențiunea de a-i înălța sufletește în lupta dificilă, pentru cauza mare a culturii neamului. Învățătorii confesionali din Banat, aparținători diecezei Aradului, erau în afară de beneficiile unei coeziuni profesionale, ca organizare culturală și asistență colegială. Ei nu erau grupați și organizați în „reuniune literară, cu statute aprobate de guvern, pentru o activitate asiduă relativ la perfecționarea lor didactică și culturală precum și pentru promovarea intereselor școalelor române populare“ așa cum erau organizați colegii lor din dreapta Mureșului și din dieceza Caransebeșului. La începutul erei constituționale, când „șovinismul Ungurilor nu era așa de sălbatic“ s'a intrelăsat de către cei în drept, organizarea atât de necesară, iar mai târziu, totul s'a înrăutățit, prin restricțiunile regimului, de implacabilă opri-mare. Toate seriile de statute, înaintate ministerului instrucțiunii în vederea aprobării, erau respinse pentru motive neesențiale, du-rând această stare dușmană intereselor învățătorilor din stânga Mureșului, până la anul 1900. Consistorul diecezan din Arad se hotărăște în acest an și predă întreg dosarul acestei cauze nerezol-vite un deceniu de stăruință oficială, delegatului E. Ungurianu, ca acesta să găsească modalitatea de obținere a aprobării. Ungurianu convoacă imediat pe toți învățătorii în Timișoara și luând de bază, statutele înv. unguri din Banat, aprobate de minister, menționând ca scop: „perfecționarea didactică a învățătorilor și perfecționarea învățământului elementar“ stabilește și votează un nou statut, îl înaintează ministerului și i se acordă aprobarea cuvenită.

„Reuniunea învățătorilor gr. ort. rom. din protopopiatele Ti-mișoara, Belint, Lipova și Comloșul-mare“ cu statute aprobate și înregistrată ca persoană juridică, se constituie, alegând pe E. Ungurianu de președinte și-și începe activitatea cu bună îndrumare și largă însuflețire.

Ca președinte de concepții mari, E. Ungurianu „cugetând pro-fund asupra scopului reuniunii“ pune în vedere învățătorilor, următoarele trei adevăruri edificatoare, tot atâtea imperative de via-ță individuală și colectivă, pentru spiritul în care trebuie începută și continuată activitatea acestei reuniuni, de mare importanță di-dactică și națională:

a) „Învățământul poporal trebuie să cuprindă întotdeauna și *instrucțiunea și educațiunea*; aceste două elemente constitutive stau pentru luminarea și deșteptarea poporului în așa strânsă legătură, încât instrucțiune fără educațiune ar fi pentru poporul nostru de o valoare inferioară“. Din respect pentru viitorul acestui popor,

Ungurianu cerea *învățătură și creștere*, fiindcă numai școala le poate da pe amândouă; generații întregi vor mai trece, până când „poporul nostru țăran va ajunge la acea dezvoltare intelectuală. ca să poată da copiilor săi în familie, creșterea pretinsă de spiritul timpului și de condițiunile de existență și pentru poporul de rând“.

b) „*Ridicarea nivelului cultural al membrilor reuniunii*“. Învățătorul este principalul factor, în „emulațiunea febrilă, pe care o dezvoltă popoarele pe terenul instrucțiunii“, iar acest învățător. despre care „noi susținem necondiționat, că este luminătorul și educatorul poporului, are neexcusabilă datorință a se nuzui, de a-și însuși toate acele calități, cari îl fac apt și demn de însemnătatea. care i se atribue“. Cu cât învățătorul e mai luminat, cu atât vor fi mai luminate generațiile cari ies din mâna lui și el va putea ținea cu demnitate un loc de frunte, în emulație cu elementul minoritar. Dorința fierbinte a preș. Ungurianu era „ca reuniunea prin o acțiune serioasă, să devină un focar pentru ridicarea evalificațiunii științifice și sociale a membrilor ei“.

c) *Asigurarea stării materiale a membrilor reuniunii*. „Nici un om cu pricepere și cu conștiință curată nu poate pretinde dela învățător, ca el cu zel și devotament să-și îplinească datorința în oficiul său, când el zilnic are a se lupta, cu greutățile de existență“. Reuniunea în cadrele activității ei, este datoare să intervie la locurile competente, în interesul ameliorării stării materiale a membrilor săi, iar de altă parte, să activeze și pe cale socială în acest scop, prin înființarea de instituțiuni și fonduri, de ajutorare reciprocă.

Cu data de 20 Februarie 1901 el și trimite tuturor membrilor reuniunii câte o circulară de următorul conținut:

„Statutele reuniunii învățătorilor dela școlile populare gr. or. române confesionale din protopopiatele Timișoara, Belinț, Comloșul-mare și Lipova, fiind acum aprobate din partea ministerului de culte și instrucție publică, se dă învățătorilor noștri din aceste protopopiate, posibilitatea de a se perfecționa ca oameni de specialitate pe terenul instrucțiunii publice și de a lucra cu puteri unite, pentru ameliorarea stării lor materiale.

În înțelesul art. 2 din statute, reuniunea are între altele de scop și *promovarea intereselor învățătorilor*; — eu între împrejurările actuale, ca început al activității reuniunii, în această direcțiune, aflu promovarea intereselor învățătorilor de mai nimerită. dacă reuniunea, fără perdere de timp, ar începe lucrările pentru *crearea unui fond de stipendii pentru copiii învățătorilor și învățătoarelor dela școlile populare gr. or. române confesionale, din protopopiatele Timișoara etc.* — din acest fond ar deveni cu timpul membrii reuniunii ajutați la creșterea copiilor lor și atunci vom putea zice, că crearea acestui fond a fost cea mai folositoare muncă într-o promovare a intereselor învățătorilor“.

Referindu-se la activitatea reuniunii învățătorilor dela școlile populare ungurești din Timiș și Torontal, „cari au și pus în lucrare înființarea unui internat pentru copiii lor în Timișoara“ (Casa învățătorilor de azi), E. Ungurianu elogiind „această clasă inteligentă a societății noastre și plină de viață, care este învățătoria română“, o îndeamnă „să-și creeze singură mijloacele pentru ușurarea creșterii copiilor săi și a lucra cu puteri unite, din îndemnul propriu, pentru ușurarea greutăților de existență“.

Ca resurse din cari s'ar putea crea și alimenta acest fond, sunt date următoarele: cotizațiile membrilor reuniunii, contribuiri benevole, ale binevoitorilor și sprijinitorilor învățământului nostru popular, venitul net al prelegerilor și petrecerilor aranjate în acest scop, cu ocaziunea adunărilor generale, legate și donațiuni. răscumpărarea felicitărilor de an nou etc. etc.

Cât de mult credea Ungurianu în idealismul învățătorilor săi populari, atât de mult simțea că este dator, să contribuie efectiv la promovarea intereselor materiale ale acestor idealști prin chemarea lor primordială, într'o epocă „în care alătura cu idealismul, în grad asemenea de mare, domnește și realismul, sau mai bine zis materialismul, adecă tăria economică sau puterea averii“. Români în lupta lor de afirmare națională în pământul Banatului frumos și cu atâtea bătălii în trecutul lui îndepărtat, având însușirea înălțătoare a idealismului specific acestui pământ și intereselor lui românești, nu se pot lipsi de un alt obiectiv al existenței lor naționale, de substratul material al sbuciumului lor activ, de o „bunăstare și întărire în avere, ca pe moșiile și pământul moștenit dela părinți, să nu se lățească și întărească alte neamuri“. Această educație a înfrățirii idealului celor mai viguroase virtuți morale cu trăinicia adâncă a realității materiale prospere în viața poporului nostru, o poate împărtăși numai un educator scutit de vexațiunile unui trai îngrijorat, de puternicul balast al nesiguranței zilei de mâine. Pentru acest motiv, toată grija salvatoare și neprihănită a lui Ungurianu, se concentra în acțiunea de ameliorare a existenței învățătorului popular, sub raportul ei material. Și acest învățător a făcut apoi, ca școala populară confesională, atât de asuprită de prescripțiile legii dela 1907, să se ridice la acelaș nivel cu a statului, să întrecă în rezultate spirituale, școlile minorităților etnice conlocuitoare, în speță și pe ale șvabilor atât de bine organizați. Aceștia din urmă, conștienți de aceea ce poate da o școală elementară hibridă sub raportul ei didactic, au prelungit perioada școlarității și peste obligațiunea legii, organizându-și cursuri de adulți, numai în limba lor maternă, cu un program de cunoștințe practice, și cu tendințe declarat utilitariste, în vederea perfecționării agricole a generațiilor tinere și pentru continuarea în mod normal, a tradiției bunăstării lor materiale.

În această ordine psihologică a interesului, pentru cultivarea

sistematică a culturii populare în solida ei înfățișare practică, Ungurianu stăruia ca să acrediteze și printre ai săi, convingerea, că „instrucțiunea și educațiunea din școala poporală trebuie privită de minimalul cultural, ce e de lipsă în viața poporului, ca pe acest fundament să se poată treptat mai departe desvolta și întări“.

Se înfățișează deci imperativ trebuința, ca și poporul nostru, asemănător altor popoare mai culte, să se împărtășască de binefacerile învățaturii practice mai ales și după absolvirea cursului de șase ani, al învățământului popular, ca astfel pe lângă cultura „*intelectuală*“ și o cultură „*economică*“ să susțină și să întărească forța de manifestare a spiritului productiv bănățean.

Stăpânind desăvârșit prin însuflețirea sa clăditoare, problema capitală a culturalizării masselor, Ungurianu, care imprimase deja întregii acțiuni de până aci, caracterul originalității localismului spiritual, sugestiv și creator, viza acum direct și cu o documentare construită din raționamentul irezistibil al împrejurărilor speciale de viață din acest pământ, cu o bunăstare psihică și materială, din pătrunderea intuitivă a realităților sociale existente: o *descentralizare culturală*, cu o puternică circulație de idei, în vederea întăririi instituțiilor noastre culturale și economice.

„Să privim în jur de noi — era cuvântul său de ordine — sau și peste periferiile țării către apus și vom vedea, că pretutindeni se lucrează cu o minte înțeleaptă la crearea a cât mai multe centre culturale, adică la *descentralizarea și generalizarea* culturii, căci din cultură răsare bunăstarea economică. Să învățăm și noi dela cei mai înțelepți decât noi și să țintim într'acolo, ca să ne creăm mai multe centre culturale“.

Aceste centre culturale românești, prin valoarea lor intelectuală, prin mediul care-l știu creea ideilor și funcțiunii lor productive, sunt o permanentă instruire a sufletului provincial, în linia dreaptă a apărării tradiției și aspirațiunilor naționale, a conservării conștiinței naționale și a clădirii progresului economic-național. Cât de multe centre culturale, pe toată întinderea pământului locuit de Români, fiindcă atunci „cu atât mai multe împrejurimi încep să se deștepte în privința economică“. Crearea centrelor culturale presupune o dreaptă „*pricepere*“ a problemei și „*vederi largi*“ în sensul constructiv al cuvântului și noi Români, prea stăpâniți de un egoism local (al centralismului) — constată cu multă durere E. Ungurianu — nu le avem în măsura răspunderii rolului nostru social și național. Două-trei centre, la Blaj, la Sibiu și la Arad, pe cari le-am întărit cu puteri unite, ani de-arândul și în schimb ne-am dezinteresat complet de alte treizeci, cari puteau străluci de aceeași lumină, în restul neglijat al românismului prigonit fără nctare.

E. Ungurianu se trudia din răpputeri, să creeze un centru și în Timișoara, pentru „*împrejurimile*“ mai apropiate și să stăpânească sufletul românesc de aci, prin pilduirea unică a voinței sale

ascendente, a conștiinței naționale active și a meritului vieții sale de neprihănit devotament. Dacă acest centru cultural bănățean, n'a ființat în aceleași condiții de afirmare națională ca cele trei dinainte, se explică prin faptul, că Timișoara n'a fost în aceeaș măsură și în aceleași cadre de manifestare, un centru al politicei militante românești, prin care împrejurare să fi putut concentra asupra activității culturale de aci, atențiunea și interesul intelectualității românești de pretutindenii. El a fost exponentul unor preocupări de pură esență educativă, cu mijloace pașnice și cu o metodă care se asemăna în intenții de realizare, tactului german și seriozității constructive a unui program de muncă, întemeiat în toate momentele lui, ca însăși opera de înălțare tradițională a acestui popor, de cultură și de bunăstare.

E. Ungurianu, pedagogul înăscut, omul vederii largi, în această acțiune programatică, a determinat o cunoaștere complectă a problemei spirituale, în sensul ei moral și național și a întregii educațiuni de care era necesar să se împărtășească poporul nostru din Banat, în lupta de conservare a ființei sale etnice și în năzuința lui spre lumină și progres. Educațiunea religioasă-morală a tinerimii a pus-o pe primul plan, stăruind cu distinsă competență, de a fi considerată de cei în drept, ca cea mai esențială condiție, pentru acțiunea de propășire intelectuală a masselor și de clădire a bunăstării sătești. Rolul țărancei române întru apărarea patrimoniului sfânt național, la evidențiat emoționant și în sensul lui adevărat, susținând „că starea culturală și economică a unui popor, atârnă în mare parte dela gradul de cultură a femeii și că educația femeii numai prin femei se poate face bine și cu temeii“. Pentru acest motiv, E. Ungurianu, solicita instrucție specială pentru fete, deosebită de a băeților, în clase separate, conduse de înv. femei „pentru că în satele unde fetele au fost instruite de învățătoare, femeile sunt mai deștepte, cu un orizont mai larg de cunoștințe, econoame mai bune; atât ele cât și casele lor respiră curățenie și ordine mai bună; n'au uitat să scrie și să cetească și le vezi cetind adeseori foi și calendare“. Progresul cultural și moral al femeii trebuia ajutat cu toată însuflețirea și multă durere exprima cuvântul lui Ungurianu, când sancționa public întrelăsarea vinovată „a preoteselor și a învățătoreselor, cărora nici prin minte nu le trece să facă ceva pentru luminarea și cultivarea țărancei române“. Și acum după unirea cea mare, ca organizator al instituțiunii *Caselor naționale*, pentru Timiș-Torontal, Ungurianu ni se adresa mereu nouă, conducătorilor de azi ai *școlilor populare*, să obligăm dascălițele satelor, „singurele diplomate rurale“ ca să se ocupe cu dragoste de învățătura țărancei române.

Un dinamism perpetu, o învioreare culturală s'a încetățenit la sate, în conștiința convingerilor sale și legătura de împreună-lucrare și de afecțiune clăditoare, între *îndrumător* și constructorii conștiințelor vii, etice și naționale, a rămas indisolubilă.

În ziua de 22 August 1913, învățătorii diecezei Aradului în frunte cu prezenții lor, Iuliu Vuia și Iosif Moldovanu, predau prezidentului onorar și patronului tuturor inițiativelor de laudă, în domeniul culturalizării masselor, un prea frumos album, cu sute de semnături și cu următoarea dedicație:

„In sămnul stimei, Spectabilului Domn Emanuil Ungurianu, avocat în Timișoara și deputat la măritul congres bisericesc în Sibiu și la Sinodul eparhial din Arad, membru onorar și fost primul prezident al Reuniunii înv. gr. or. rom. din protopopiatele Timișoara, Belinț, Lipova și Comloșul-mare, după reînființare. 1900.

Cânta-vom psalmul nostru de laudă: „Fiul poporului, în tată s'a desăvârșit“.

În cărările vieții ai plivit, în multe straturi, nu te-ai mulțumit a fi numai avocatul orășenesc, ci pogorându-te la sate ai priveghiat rostul vieții sătești; ai dat îndrumări și sfaturi preoțimei, învățătorimii, plugarilor.

Învrednicitu-te-ai a fi privit încă din tinerețe, omul ales, născut pentru aceeași obște, acelaș neam, după porunca firii din care ai odrăslit; da, ai fost și ești și să fi încă multă vreme între noi, sfătuitoarea celor avizați la sfat.

Incununa-tu-te-ai cu cununa nepieritoare, țesută din fire ce nu putrezesc, din fire de vieți omenești, cari din neam în neam te vor binecuvânta.

Veselitu-ne-ai și pe noi precum s'a veselit oarecând Isaia de nașterea lui Emanuil, prin marea donațiune, pe seama vetrelor la cari noi ne încălzim.

Nobilita-tu-te-ai prin destinațiunea ei, căci nouă pâne ne-ai oferit, iar poporului învățătură.

Pecetluitu-s'a numele tău în cartea vieții neamului nostru, căci în călătorie pe acest pământ, fosta-i sfetnic bun, bisericii, școlii și neamului; adunata-i dinar peste dinar și ca servul credincios stăpânului său, ai dat talanți, mulțumindu-te a fi, ca în întreaga viață, omul modest și cumpătat.

În schimbul atâtor vrednicii, permite-ne acum să-ți închinăm aceste șire, ca un mic tribut de recunoștință dela noi, luminițele neamului, Ție făclia neamului nostru, care din fiul poporului a-celuias, în tată te-ai desăvârșit“.

*

Emanuil Ungurianu a avut o inimă neostenită și un adevăr mare în suflet; inima lui a intrupat, cuceritoarea formulă a unui mișcător devotament, în slujba veșnicului bine obștesc, iar sufletul său a știut coordona în tot timpul, rezultatele mari, cari îl preocupau cu realitatea și idealitatea acestei vieți și a neamului său, asuprit de atâtea veacuri. Iar cum darul său ceresc era, de a cunoaște sufletele și lucrurile în valoarea lor nedesmințită, filozofia acțiunii

educative, ne învăța s'o urmărim, în realitatea vieții de muncă în combinațiile ei realiste.

În inima sa 'nu s'a stins nici când credința, pentru izbânzi sigure și s'a coborât așa, la dascălii neamului, la cei dintâi mânăuitori ai ideilor de propășire națională și umană, ca prin ei să voiască binele, poporului său iubit.

Destinul neamului său, Ungurianu îl simția neconținut în hotărârea de muncă a energiei naționale creatoare și așa, dânsul n'a încetat de a sta în slujba măreață a idealului național, nici după înfăptuirea visului de veacuri, — cum se face dovada azi, cu atâta lume fără ideal, — și a contribuit prin munca sa, sfârșită cu ultima licărire de viață din corpul său trudit, la reculegerea și înălțarea intelectuală și morală a țării mărite și a Banatului lui drag.

Personalitatea de un simțământ excepțional de înalt a neuitatului apostol al binelui obștesc, *Emanuil Ungurianu*, se ridică ca un stindard majestos, în vederea generațiilor de azi și de mâine, îndrumându-le spre țeluri mari.

Ludovic Ciobanu